

Emlékezés dr. Vastagh Gáborra

HADOBÁS SÁNDOR

2007. március 31-én volt húsz éve annak, hogy elhunyt *dr. Vastagh Gábor* vegyész-mérnök, a kémiai tudományok doktora, a hazai kohászat-történeti kutatások egyik úttörője és kiemelkedő személyisége.

Szakmai életrajza röviden a következőkben foglalható össze: 1899. március 7-én született *Szentendrén*. 1924-ben szerezte oklevelét a *Budapesti Műszaki Egyetemen*, ahol 1926-27-ben tanársegéd az élelmiszerkémiai tanszéken. 1927-től az *Országos Közegészségügyi Intézet* munkatársa, 1948-tól igazgatója, 1958-tól főigazgató-helyettese. 1968-tól az *Országos Gyógyszerészeti Intézet* igazgatója. Kutatási területe a gyógyszeranalitika; munkássága jelentősen hozzájárult a gyógyszerellenőrzés korszerű módszereinek kifejlesztéséhez. Az *MTA Kémiai Albizottságának* és az *Izotóp Munkacsoportnak* az elnöke volt.

A fenti adatok forrása, a *Magyar Életrajzi Lexikon* érthetetlen módon nem szól *dr. Vastagh Gábor* munkásságának egy másik, ugyancsak fontos vonulatáról, a magyarországi kohászat történetének megismertetésében szerzett érdemeiről. Az 1950-es évek végén kapcsolódott be annak a csoportnak a munkájába, amely célul tűzte ki kohászati emlékeink felkutatását, feltárását és dokumentálását. Az 1956-ban alakult, *Kohászati Történeti Bizottság* néven ismertté vált szakembergárda motorja *Kiszely Gyula* volt, aki az ügy számára megnyerte többek között *Nováki Gyula* régészt, *Heckenast Gusztáv* történészt és *Zoltay Endre* kohómérnököt. A kohósalak-leletek analizálásához és a kohászati folyamatok modellezéséhez szükség volt egy tapasztalt vegyészre is – így került a csoportba *dr. Vastagh Gábor*. Több évig tartó együttműködésük

maradandó eredménye az 1968-ban az *Akadémiai Kiadónál* megjelent *A magyarországi vaskohászat története a korai középkorban* című úttörő jelentőségű monográfia, amely a négy szerző szakterülete szerinti fejezetekre (régészeti, történeti, kémiai és kohászati) tagolódik.

Dr. Vastagh Gábor azonban nem csak vegyészként, hanem történészként is maradandót alkotott. Az ásatások felkeltették az érdeklődését a kohászat múltja iránt, ezért önálló történeti és levéltári kutatásokba kezdett. Sorra publikálta hosszabb-rövidebb értekezéseit, amelyek felölelték a hazai vas- és színesfém-kohászat történetét a honfoglalástól a 19. század elejéig. Kitűnő nyelvtudását kamatoztatva alaposan tanulmányozta a jóval előttünk járó külföldi (elsősorban német) szakirodalmat, s az abból leszűrt tanulságokat, ötvözve a hazai tapasztalatokkal, beépítette írásaiba. Különösen érdekelte az ősi kohászati műveletek technológiai folyamata, amelyek megfejtésén, rekonstruálásán sokat fáradozott. Mindemellett régi turistaként még a nyolcvanon túl is fáradhatatlanul járta az észak-magyarországi és a dunántúli erdőket, mezőket újabb kohászati nyomok felfedezésének reményében, vagy csak a már ismert, átkutatott lelőhelyek aktuális állapotának felmérése érdekében. Egyik utolsó technikátörténeti túrája a *Telekes-völgyben* rudabányai geológusok által talált, feltáratlan vasolvasztó-helyre vezetett az 1980-as évek elején, ahová e sorok írójának volt szerencséje elkísérni. Nagy tapasztalatú kutatóként rövid vizsgálódás után megállapította, hogy itt ugyanolyan jellegű koraközépkori kohászat nyomai láthatók a felszínen, mint amilyeneket a közeli *Trizsben*, *Imolán* és *Felsőkelecsényben* két évtizeddel korábban megismertek. A földön szanaszét fűvócső-töredékek és vasércdarabkák hevertek, egy teraszosan kialakított helyen pedig, ahol az egyébként barna erdei talaj nagy területen feketére színeződött, a faszénégető-helyet lehetett sejteni. A felszín alatt valószínűleg bucakemencék rejlenek, elhelyezkedésüket azonban nem lehetett megállapítani. A talált vasérccek színük és egyéb jellemzőik alapján lehettek rudabányaiak, de származhattak a környéken ismert kisebb, mai szemmel nézve jelentéktelen előfordulásokból is. *Dr. Vastagh Gábor* javasolta a lelőhely alaposabb megvizsgálását, mi-

vel hosszú idő után reményt látott újabb értékes kohászati emlékek feltárására az észak-borsodi vasvidéken. E célból később *Albeker Mária* régész (*Országos Műszaki Múzeum, Budapest*) terepbejárás és felmérést végzett a területen, de végül is pénzhiány miatt mind a mai napig nem került sor ásatásra.

Dr. Vastagh Gábor nevét, emlékét szakmai körökben illő tisztelettel őrzik, bár úgy érezzük, hogy a halála óta eltelt húsz évben munkássága kevesebb figyelmet kapott, mint amennyit érdemelt volna. Tanulmányai nélkülözhetetlen forrásaivá váltak az utóbbi két évtizedben is szép eredményeket felmutató hazai kohászattörténeti kutatásoknak. Mivel nehezen hozzáférhető szakfolyóiratokban (elsősorban a *BKL Kohászatban*) láttak napvilágot, az érdeklődők szélesebb köre számára jóformán hozzáférhetetlenek. Ezért a *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bányászattörténeti Múzeum (Rudabánya)* munkatársai elhatározták, hogy halálának 20. évfordulója emlékére kötetbe gyűjtik legfontosabb írásait. A tíz értekezést tartalmazó könyv *Tanulmányok a kohászat magyarországi történetéből* címmel a *10. Rudabányai Múzeumi Nap* alkalmából jelent meg az *Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány (Rudabánya)* kiadásában. Tartalma a következő:

Középkori vasolvasztó-hely feltárása Felsőkelecsényben.

Középkori vasolvasztó-kemence Imolán.

Adatok a magyarországi középkori arany- és ezüstkoházathoz.

Régi vaskohászat Jósvafőn.

Ezüstkohászat Rudabányán 1528-ban.

Egy korai magyar nagyolvasztó.

A szokolyahutai vasgyártás története.

A hegyesdi vashámor története.

Egy megmentésre váró kohórom Magyarországon

A szendrői vaskohó.

A tanulmányok után *Kiszely Gyula* itt újraközölt régebbi írasa mutatja be *dr. Vastagh Gábor* életét és munkásságát, végül az elmúlt húsz év kohászattörténeti irodalmának válogatott bibliográfiája zárja a kötetet, amely méltó emléket állít a jeles kutatónak.